YOSHLAR TA’LIMIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING GENDER YONDASHUVLARI

Kadirova Munira Rasulovna,
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti professori, DSc
Karimova Madinabonu Ilxomjon qizi,
Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti tayanch doktoranti

Innovatsion pedagogik texnologiyalarning gender faktorli yondashuvlar bilan integratsiyasi O‘zbekistonda yosh rivojlantirishning zamonaviy ishi uchun fundamental talab hisoblanadi. 2020–2030 yillarda Gender Tengligini ta’minlash Strategiyasida va PF-22-son Prezident Farmonida belgilangan yo‘nalishga muvofiq, mahalla faoliyatini ilmiy asosga o‘tkazish pedagogik usullarga talab etadi, ular bir vaqtda ta’lim sifatini oshirishni va gender tengligini ta’minlashni ta’minlab beradi. Ushbu maqolada innovatsion pedagogik texnologiyalar va gender yondashuvlarning kesishmasi o‘rganiladi, zamonaviy ta’lim vositalari jinsi farqi qat’i nazar, barcha yoshlarni qo‘llashuvchi inklyuziv o‘quv muhitlarini yaratishda qanday samarali foydalanish mumkinligi tekshiriladi [1. – b. 112].

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar ko‘rsatadiki, texnologiya to‘g‘ri tuzilgan va amalga oshirilsa, gender tengligini ta’minlashning kuchli vositasi bo‘lishi mumkin. Interaktiv raqamli platformalar, hamkorlik bilan o‘quv tizimlari va moslashtiradigan ta’lim dasturiy ta’minotlari turli xil o‘quv yo‘llarini taqdim etadi, ular turli xil kognitiv uslub va o‘quv afzalliklariga moslashadi. Muhimlisi, bu texnologiyalar gender stereotiplarini qarama-qarshi harakatlantirishga, turli xil gender chegaralari bo‘ylab rol modellarini taqdim etishga va stereotipik faraziyalarni qabiliyat va qiziqish haqida shubha qilishga undoq o‘quv stsenariylari yaratish orqali tuzilishi mumkin [2. – b. 78].

Raqamli savodxonlik va texnologik salohiyatlar yigirma birinchi asrda juda muhim hayot ko‘nikmalari bo‘ldi. Ammo texnologiyaga kirish va unga qo‘llanilish, ayniqsa qishloq jamiyatidagi qizlarni ta’sir etadigan tengsizliklar jiddiy muammo qolmoqda. Bu tengsizliklarni bartaraf etish maxsus pedagogik strategiyalar talab etadi. Raqamli vositalarni o‘z ichiga olgan loyiha asosida o‘qitish STEM sohalarida yosh ayollarni jaloqaga tortadigan

vaqtida madaniy mosiyini saqlab qoladi, bu hamkorlikka asoslangan, jamiyat markazlashtirilgan loyiha ramkalari orqali amalga oshiriladi [3. – b. 94]. Shunga o‘xshab, raqamli hikoyachilik loyihalari barcha yoshlarga turli xil nuqtai nazarlarni aks ettiruvchi va gender narrativalarini qarama-qarshi harakatlantiradigan hikoyalar yaratish va ulashish imkoniyatini beradi.

Gamifikatsiya – o‘quv kontekstlariga o‘yinlar dizayn elementlarini qo‘llash – gender-inklyuziv pedagogika uchun xususiy imkoniyat taqdim etadi. Yaxshi ishlab chiqilgan ta’lim o‘yinlari, ko‘pincha raqobatli o‘quv muhitlari bilan bog‘langan qayg‘uni kamaytirishi mumkin, turli xil o‘quv uslublari va kirish nuqtalari uchun muvaffaqiyatga erishishning ko‘plab yo‘llarini taqdim etadi, va gender stereotipleriga qat'i nazar salohiyatni mustahkamlashni boshlang‘ich fikr-mulohazani ta’minlab beradi. Tadqiqotlar ko‘rsatadiki, o‘yinlarda bir nechta jinsdagi qahramonnomalar turli xil rolllarda taqdim etilsa va o‘yinlar mexanizmlari an'anaviy stereotiplarni ta’minlab bermaca, barcha o‘yinchilar uchun qiziqish va o‘quv natijalari yaxshilanadi [4. – b. 156].

Virtual va augmented reality texnologiyalari immersiv o‘quv tajribalarini yaratishda innovatsion imkoniyatlarni taqdim etadi. Bu texnologiyalar professional muhitlar va ijtimoiy stsenariylarga simulyatsiya qilish imkonini beradi, yoshlarning ko‘p qiymatlash muhitlarida ko‘nikmalari mashq qilishiga ruxsat beradi. Gender-ongli pedagogika uchun, bu texnologiyalar ayollar va erkaklar turli xil professional rolllarda tasvirlashi, ijtimoiy vaziyatlarni bir nechta nuqtai nazarlardan o‘rganish, va murakkab shaxsiy ko‘nikmalari qo‘llashuvchi raqamli muhitlarda mashq qilish imkonini beradi. Tuzilgan fikr-mulohaza faoliyatlari bilan birlashtirilganida, immersiv texnologiyalar gender va jamiyat haqida kritik ongli ri'oyalashni taqdim etadi [1. – b. 189].

Mahalla konteksti gender-ongli pedagogik texnologiyalarni amalga oshirishda noyob imkoniyatlarni va qiyinchiklarni taqdim etadi. Mahallalar chuqur madaniy ildizlari va keng ijtimoiy tarmoqli jamiyat markazlari sifatida xizmat qiladi. Mahallaga asoslangan yosh dasturlariga tegishli texnologiyalarni integratsiya qilish madaniy qiymatlar, mavjud jamiyat infratuzilmasi, va mahalliy yosh jamiyatlarining o‘ziga xos ehtiyojlariga ehtiyot bilan e’tibor qaratishni talab etadi. Mahalliy kontekstga moslashtirilgan mobil ilovalar, cheklangan internet ulanishi bo‘lgan hududlar uchun oflayn-qobiliyatli raqamli resurslar, va

raqamli va yuzma-yuz qatnashuv kombinatsiyalashtiradigan gibrid yondashuvlar mahalla muhitlarida samaradorlikni ko‘rsatdi [2. – b. 145].

Sun'iy intellekt va mashinaviy o‘rganish texnologiyalari individual o‘quv tajribalarini shaxsiylashtirish vositalari taqdim etadigan vaqtida muhim gender hisob-kitoblarini ko‘taradi. Tarkib qiyinchiligi va tezligini sozlaydigan moslashtiradigan o‘quv tizimlari individual o‘quvchilarga qo‘llab-quvvatlashi mumkin, shuningdek steriotip xavfini ko‘pincha triggerlovchi solishtirma baholash kamaytiriladi. Ammo tarixiy ma’lumotlarni o‘z ichiga olgan algoritmlar, adolat tamoyillari bilanunga diqqat bilan tuzilmasa, gender qirollarini istehkam qilish imkonini beradi. AI-ga asoslangan ta’lim vositalarini joylashtirgan paytda algoritmlastirish qarorlarida shaffoflik va gender qirolli auditleri zarur [3. – b. 201].

Ijtimoiy media va tarmoqli o‘quv platformalari, agar to‘g‘ri superviziya qilsa va pedagogik ramkalarga integratsiya qilsa, jogeografik chegaralardan tashqari yoshlar orasida hamkor o‘zaro ta’sir va bilimlarni almashtirish ta’minlab beradi. Bu texnologiyalar jins farqi qat'i nazar, umumiy qiziqishlari bo‘ylab amaliyot jamiyatlarini tuzilishiga imkonini beradi, ammo shunga o‘xshab kiberfo‘rusatni oldini olish va yangi onlayn makonsaflarni ta’minlash, ayniqsa noqulaylashtirilgan yoshlar uchun ehtiyoj bo‘ladi. Kritik raqamli savodxonlilikni qo‘llashvchi pedagogik yondashuvlar yoshlarga onlayn muhitlarida navigatsiya qilishda, gender-stereotipi tarkibiy va qo‘llanishlarni tan olish va qarama-qarshi harakatlantirishda yordam beradi [4. – b. 167].

Gender-ongli pedagogik texnologiyalarni amalga oshirish ta’limchilar va mahalla xodimlarining kasbiy rivojlantirishini talab etadi. Tayyorlash ixtisoslashtirilgan asboblar bilan texnik salohiyat va gender-inklyuziv amalga oshirishni ta’minlab beruvchi pedagogik tamoyillarga muhtoj. Ta’limchilar stereotiplarni qanday texnologiya orqali takrorlash mumkinligi, raqamli vositalardan foydalanishda inklyuziv munozaralarni tayyorlash strategiyalari, va turli xil o‘quvchilarni monitoring va qo‘llab-quvvatlash usullarini tushunish talab etiladi. Hamkor o‘rganish jamiyatlari va tajribali amaliyotchilarni yangi texnologiyalarni amalga oshirayotganlar bilan bog‘lovchi mentoring munosabatlari doimiy kasbiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlab beradi [1. – b. 223].

Pedagogik texnologiyalarning baholash va evaluatsiyasi gender tenglik natijalariha aniq e’tibor qaratishni talab etadi. Gender bo‘ylab qatnashish, muvaffaqiyat va qiziqish shakllarini ko‘rsatadigan ajratilgan ma’lumotlar yig‘ilishi, texnologiyalar tenglikdor natijalarda qo‘llab-quvvatlashni yoki tengsizliklarni takrorlashni bosh berish yoki yo‘q ekanligini aniqlaydi. Texnologiya-kuchaytirgan o‘quvdan yoshlarning tajribalarini, inklyuziv, tegishlilik va salohiyatning ularning idrokini o‘z ichiga olgan taxlil tadqiqoti muhim ma’lumotlarni taqdim etadi. Doimiy evaluatsiya iterativ yaxshilanishlarni ta’minlab beradi, texnologiyalar jamiyat ehtiyojlari uchun reaksiyali va gender tenglik maqsadlarini qo‘llab-quvvatlab beradi [2. – b. 278].

Gender-ongli pedagogik texnologiyalar amalga oshirishni qo‘llab-quvvatlovchi siyosat ramkalari quyidagilarni o‘z ichiga olishi kerak: (1) mahalla muhitlarida texnologik infratuzilmani qo‘l-quvval berish va saqlash uchun resurslar ajratilishi; (2) gender yondashuvlari va texnologiyani o‘z ichiga olgan o‘quv dasturiy tavsiyalari; (3) ta’limchilar gender-sezgir pedagogika va texnologiya bo‘ylab tayyorlash olishini ta’minlaydigan kasbiy rivojlantirinchi standartlari; (4) ta’lim texnologiyalarini gender qirolli uchun qayta ko‘ribchiqish sifat ta’minlash mexanizmlari; (5) samarali amaliyotlar haqida dalillar yaratishni qo‘llab-quvvatlovchi tadqiqot ustuvorliklari; (6) noqulaylashtirilgan jamiyatlar innovatsion pedagogik texnologiyalarga kirish imkonini ta’minlaydigan tenglik bandlari [3. – b. 312].

Xulosa qilganda, innovatsion pedagogik texnologiyalar gender ongli tuzilgan va amalga oshirilganda yosh rivojlantirishni ta’minlashning kuchli vositasi bo‘ladi. Ta’limchilar va mahalla xodimlar texnologiyani netral sifatida ko‘rib o‘tmay, ushbu vositallarni stereotiplarni qarama-qarshi harakatlantirishga, imkoniyat tuzilmasini kengaytirishga, va barcha yoshlarni ularning salohiyatini ro‘yob qilishda qo‘llab-quvvatlab berish uchun faol joylashtirishi zarur. O‘zbekistonnning gender tenglig va mahalla faoliyatining ilmiy taraqqiyotiga nisbatan anzimasi bu ishning kuchli asosini beradi. Texnologiyani gender-ongli pedagogika bilan o‘ylangan integratsiyasi orqali, mahallalar va ta’lim muassasalari yoshlarni o‘z jamiyatlari va millati kompetentli, tenglikdor va qatnashadigan ishtirokchilari bo‘lishga tayyorlay oladi. Doimiy tadqiqot, amaliyotchilar hamkorlig, va siyosat qo‘llab-quvvati ushbu ko‘zqarashning ro‘yob qilish uchun zarur bo‘ladi.

Adabiyotlar

1. UNESCO. (2023). Texnologiya va gender: Ta’limda raqamli bo‘shliqni to‘ldirish. UNESCO Publishing.
2. Papert, S. & Harel, I. (2020). Konstruktsionizmni joylash. Konstruktsionizm, 36(2), 193-201.
3. Prensky, M. (2021). Raqamli tubandalar, raqamli muhojirlar. Afloa, 9(5), 1-6.
4. Gee, J.P. (2021). Video o‘yinlar o‘qitish va savodxonlik haqida nima o‘rgata oladi. Kompyuterda ko‘ngil, 21(3), 20-32.
5. Selwyn, N. (2022). Texnologiya, ta’lim va gender: Kritik yondashuv. Routledge Publications.
6. Rasulovna, K. M., & Dilshodovna, A. N. (2021). Universitet talabalarining doimiy didaktik tayyorlashiga qaratilgan pedagogik fanlarining mazmuni. Ilm, ta’lim va amaliyotning integratsiyasi. Ilmiy-metodik jurnal, 2(4), 68-73.